

Литвин О. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри кримінального процесу*

ВИЗНАННЯ СУДОМ НЕДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України вперше закріпив порядок визнання доказів недопустимими у судовому розгляді. Деякі проблеми, пов'язані із цим порядком, вже досліджуватися у наукових працях Н. М. Басай, Т. В. Лукашкіної, М. А. Погорецького, М.Є. Шумила, однак не вирішеними залишилися деякі питання, пов'язані із реалізацією нового порядку визнання доказів недопустимими, із можливістю суду визнавати докази недопустимими з власної ініціативи.

Аналізуючи ст. 89 КПК, можна виокремити два порядки визнання доказів недопустимими за критерієм очевидності / неочевидності недопустимості доказів. У разі очевидної недопустимості доказів суд визнає цей доказ недопустимим під час судового розгляду, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. У разі, якщо докази не є очевидно недопустимими, суд вирішує питання про їх допустимість під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення підсумкового судового рішення.

Категорія «очевидна недопустимість доказів» є оцінною, і оцінка очевидності недопустимості доказів може викликати складнощі у судовій практиці. Як укаже Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у Інформаційному листі № 223-1446/0/4-12 від 05.10.2012 р. «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», відомості, матеріали та інші фактичні дані, отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку чи з його порушенням, є очевидно недопустимими, а це відповідно до ч. 2 ст. 89 КПК тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Зазначене правило застосовується і щодо доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК) за умови підтвердження сторонами кримінального провадження їх очевидної недопустимості. В іншому випадку суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

Тобто, відповідно, очевидно недопустимим є докази, які: 1) отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку; 2) отримані органом досудового розслідування з порушен-

ням передбаченого процесуальним законом порядку; 3) докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК).

КПК прямо не регламентує питання щодо того, чи може суд бути ініціатором визнання доказів недопустимими. Аналізуючи вищевказаний Інформаційний лист, можна зробити висновок, що визнання доказу очевидно недопустимим має бути ініційовано сторонами, оскільки правило про неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате, застосовується і щодо доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК) *за умови підтвердження сторонами кримінального провадження їх очевидної недопустимості* (курсив мій – О.Л.). Щодо інших випадків обмежень не встановлено.

У доктрині це питання вирішується по-різному. Так, указується, що визнання доказів недопустимими здійснюється виключно в судовому порядку за клопотанням сторін. Ініціатива в поданні клопотання про визнання доказів недопустимими належить сторонам та потерпілому під час судового розгляду. Якщо відсутні заперечення іншої сторони по суті заявленого клопотання, воно підлягає задоволенню. Обов'язок доказування обставин, що є підставою для виключення доказів, покладається на сторону, що заявила таке клопотання (Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, П. В. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – С. 264-265). Також уточнюється, що КПК не регулює порядку визнання судом доказів недопустимими до видалення суду до нарадчої кімнати. Таке рішення суд зазвичай може ухвалити за клопотанням сторони кримінального провадження або потерпілого та його представника, заслухавши думку іншої сторони. Рішення про визнання доказу недопустимим суд повинен сформулювати в ухвалі (Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – С. 236). У російській кримінально-процесуальній доктрині також висловлюється позиція про те, що у судовому засіданні суд не може бути ініціатором визнання доказів недопустимими, оскільки це суперечить принципу здійснення правосуддя на основі змагальності та рівноправності сторін, хоча допускається така активність при постановленні вироку (Меринов Э. Правомерна ли активность суда в решении вопросов о допустимости доказательств / Э. Меринов. //Законность. -2006. – № 3. – С. 36).

Водночас, пропонується редакція статті 89 КПК, відповідно до якої суд вирішує питання допустимості доказів за власною ініціативою або за клопотанням учасників кримінального провадження (Басай Н. М. Визнання доказів недопустимими в кримінальному процесі України: підстави,

процесуальний порядок і правові наслідки: автореф. дис. .. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Басай Н. М. – О., 2012. – С. 16).

Аналізуючи ст. 89 КПК та коментарі до неї, слід зазначити, що норми ст. 89 КПК не обмежують вирішення питання про допустимість доказів ініціативою лише сторін та потерпілого. Вважаємо, момент та порядок вирішення питання про недопустимість доказу має варіюватися у залежності від характеру недопустимості доказу. У випадку встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд повинен визнавати цю недопустимість у окремому порядку (шляхом винесення ухвали і виключення з розгляду) лише якщо наявне клопотання сторони або потерпілого, оскільки тягар доказування очевидної недопустимості доказів повинен покладатися саме на тих суб'єктів, які мають інтерес у виключенні їх з розгляду. Однак, безумовно, суд не може залишатися осторонь і не реагувати на істотні порушення прав людини, зокрема, ті, що передбачені ч. 1 ст. 87 КПК. Тому, вважаємо, дослідивши усі надані сторонами і отримані судом докази, дослідивши усі обставини кримінального провадження, суд у вирокі повинен визнавати докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, недопустимими, навіть без клопотань сторін; інакше вже судом буде допущено порушення принципу законності та верховенства права. Суд при постановленні судового рішення не може посилаватися на докази, які є недопустимими.